

نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی در رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر مبتلا به چاقی

The mediating role of social comparison in relation to early maladaptive schemas with attitudes related to body image of female students with obesity

Dr. Reza Pourhosein*

Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.

prhosein@ut.ac.ir

Dr. Masoud Gholamali Lavasani

Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.

Fatemeh Pirmohammadi

MA in Clinical Psychology, Faculty of Psychology and Education, University of Tehran, Tehran, Iran.

دکتر رضا پورحسین (نویسنده مسئول)

دانشیار روان شناسی، گروه روان شناسی، دانشکده گروه روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

دکتر مسعود غلامعلی لواسانی

دانشیار روان شناسی، گروه روان شناسی، دانشکده گروه روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

فاطمه پیرمحمدی

کارشناسی ارشد روان شناسی بالینی، دانشکده گروه روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Abstract

This study aimed to determine the mediating role of social comparison about early maladaptive schemas with the body image of female students with obesity. The research method is a description of structural equations. The statistical population of this study consisted of all female high school students with obesity in Tehran from 1401-1400, among 208 people selected as a sample by the purposive sampling method. Data collection tools included The Multidimensional Body-Self Relations Questionnaire (MBRSQ, Cash & Pruzinsky, 1965), the Schema Questionnaire Short form (YSQSF, Young, 1999), the social comparison Questionnaire (SCQ, Gibbons & Bunck, 1991). The results showed that the schematic domains of disconnection and rejection ($P=0.001$), Impaired autonomy and performance ($P=0.027$), impaired limits ($P=0.001$), other-directedness ($P=0.001$) have a negative and significant direct effect on social comparison, except for the excessive vigilance ($P=0.946$). Also, social comparison ($P=0.001$) has a direct effect on body image in a negative and significant way. And all four domains, except the excessive vigilance, have a positive and significant indirect relationship with body image through social comparison ($P<0.05$). However, the social comparison between the domain of excessive vigilance and with body image of obese female students doesn't play a mediating role ($P>0.05$). Consequently, the social comparison between the domains of disconnection and rejection, Impaired autonomy and performance, impaired limits, and other-directedness with the body image of obese female students plays a mediating role. the results showed that the proposed research model had a good fit.

Keywords: body image, early maladaptive schemas, social comparison.

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش میانجی‌گری مقایسه اجتماعی در رابطه میان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق به انجام رسید. روش پژوهش توصیفی از نوع معادلات ساختاری است. جامعه پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر چاق مقطع متوسطه اول در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود و از این بین ۲۰۸ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های نگرش فرد در مورد بدن (MBSRQ)، کش و پروزنسکی، (۱۹۶۵)، فرم کوتاه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه یانگ (YSQSF)، یانگ، (۱۹۹۹) و پرسشنامه مقایسه اجتماعی (SCQ، گیبونز و بانک، ۱۹۹۱) استفاده شد. نتایج نشان داد که حوزه‌های طرح‌واره‌ای بریدگی طرد ($P=0.001$)، خودگردانی عملکرد مختل ($P=0.027$)، محدودیت‌های مختل ($P=0.001$)، دیگر جهت‌مندی ($P=0.001$) به جز گوش به زنگی ($P=0.946$)، به صورت منفی و معنی‌دار بر مقایسه اجتماعی اثر مستقیم دارند. همچنین مقایسه اجتماعی ($P=0.001$) به صورت منفی و معنی‌دار بر تصویر بدنی مستقیم دارد و هر چهار حوزه به جز گوش به زنگی به زنگی با تصویر بدنی از طریق مقایسه اجتماعی ارتباط غیرمستقیم مثبت و معناداری دارند ($P<0.05$). اما مقایسه اجتماعی میان حوزه گوش‌به‌زنگی با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا نمی‌کند ($P>0.05$). بنابراین مقایسه اجتماعی میان حوزه‌های بریدگی طرد، خودگردانی عملکرد مختل، محدودیت‌های مختل، دیگر جهت‌مندی با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند. نتایج نشان داد مدل پیشنهادی پژوهش از برازش مطلوب برخوردار بود.

واژه‌های کلیدی: تصویر بدنی، طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، مقایسه اجتماعی.

در دهه‌های اخیر چاقی با روند روبه‌رشد و مشکلات جسمانی و روانی که برای فرد مبتلا به چاقی ایجاد می‌کند تبدیل به یک معضل همه‌گیر شده است (هاتتوتووا^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). طبق تعریف سازمان جهانی بهداشت^۲ (۲۰۱۸) چاقی به تجمع غیرطبیعی چربی در بدن گفته می‌شود که سلامت فرد را مختل می‌کند (وانی^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). چاقی علاوه بر مشکلاتی از قبیل فشارخون، بیماری‌های قلبی و عروقی، سرطان، اختلالات افسردگی و اختلالات خوردن، موجب ایجاد نگرش منفی و پیش‌داورانه درباره فرد می‌شود که معمولاً تجربه‌ای آزاردهنده است. افراد دچار اضافه‌وزن با تجربه نگرش منفی طولانی‌مدت در موقعیت‌های مختلف اجتماعی، ممکن است این نگرش را درونی کنند و تصویر بدنی منفی از خود ایجاد کنند که یکی از شایع‌ترین اختلالات عصر حاضر است (داهیل^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). تصویر بدنی از خود در واقع نگرش، ادراک و برداشتی است که شخص از خود دارد و محور اصلی این تصویر، احساسات وی نسبت به اندام و بدن خود است و تحت تأثیر عوامل مختلف محیطی، زیستی و روان‌شناختی قرار دارد (آیتورب^۵ و همکاران، ۲۰۲۱). تصویر بدنی منفی می‌تواند مشکلات بهزیستی روان‌شناختی (کاهش احترام به خود، اضطراب، افسردگی، اختلالات خوردن) و اختلالات عملکرد روزمره (نارضایتی از خود، احساس جذاب نبودن یا مشغولیت فکری) را برای فرد مبتلا به چاقی در پی داشته باشد (واگنر^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). امروزه نگرانی در خصوص تصویر بدنی مشغله ذهنی بسیاری از افراد، به‌خصوص دختران نوجوان شده است که باعث صرف هزینه و زمان زیاد این افراد در تغییرات ظاهری بدن خود می‌شود (سارور^۷، ۲۰۱۹). با توجه به پیامدهای نامطلوبی که تصویر بدنی منفی می‌تواند به دنبال داشته باشد محققان در پی شناسایی عوامل دخیل در ایجاد احساس نارضایتی افراد از بدن خود هستند (سیلوا^۸ و همکاران، ۲۰۲۰). یکی از ویژگی‌های فردی مهم که بر ایجاد تصویر بدنی منفی اثر می‌گذارد طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه است. طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه ساختارهای پایدار و بادوامی هستند که در طی تجارب اوایل کودکی و به دنبال ارضانشدن پنج نیاز اساسی دلبستگی ایمن، خودگردانی، آزادی در بیان نیازها و هیجان‌ها، خودانگیختگی و محدودیت‌های واقع‌بینانه شکل گرفته‌اند و به‌مثابه‌ی عدسی‌هایی بر ادراک فرد از جهان، خود و دیگران اثر می‌گذارند و پاسخ فرد به رخدادهای محیطی را کنترل می‌کنند. همچنین طرح‌واره‌ها هسته اصلی بسیاری از مشکلات رفتاری و اختلالات روانی هستند (نیکول^۹ و همکاران، ۲۰۲۰). به گفته یانگ، این الگوهای هیجانی و شناختی خودآسیب رسان در موقعیت‌های ناخوشایند بسیار با نفوذ و رنج آور می‌شوند و موجب سوگیری در تفسیرهای فرد و به دنبال آن ایجاد نگرش‌های تحریف شده می‌گردند و شامل پنج حیطه خودگردانی مختل^{۱۰}، بریدگی و طرد^{۱۱}، دیگرجهت‌مندی^{۱۲}، گوش به زنگی بیش از حد^{۱۳} و محدودیت‌های مختل^{۱۴} هستند (کاستا^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۰). هنگامی که فردی طرح‌واره ناسازگار اولیه مربوط به تصویر بدن خود دارد مانند "من جذاب نیستم" به احتمال بیشتری تجربیات جدید را به گونه‌ای تفسیر می‌کند که این باور را تقویت کند. برای مثال افرادی که دچار طرح‌واره‌های حوزه بریدگی و طرد هستند ممکن است عدم پذیرش اجتماعی خود را با عدم جذابیت فیزیکی بدن خود مرتبط بدانند. همچنین این افراد ممکن است خود را با دیگرانی مقایسه کنند که از نظر آنها جذاب‌تر هستند تا باور بنیادین "من کافی نیستم" خود را مورد تأیید قرار دهند (دهقانی و دهقان، ۱۳۹۸). خوشبینی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نشان دادند که هر پنج حوزه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با تصویر بدنی رابطه دارند. همچنین حسینی و افشاری نیا (۱۳۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که حضور طرح‌واره‌های شناختی ناسازگار ممکن است بین افرادی که از تصویر بدن و خود راضی هستند و آن‌هایی که از تصویر بدن و خود رضایت کمی دارند تمایز ایجاد

1 Haththotuva
 2 World Health Organization
 3 Vani
 4 Dahill
 5 Iturb
 6 Wagner
 7 Sarwer
 8 Silva
 9 Nicol
 10 Impaired autonomy and performance
 11 Disconnection and rejection
 12 Other directedness
 13 Excessive vigilance
 14 Impaired limits
 15 Costa

کند. توجه به این نکته ضروری است که اگرچه طرحواره‌های ناسازگار اولیه می‌توانند به ایجاد تصویر بدنی منفی کمک کند اما عوامل دیگری مثل تاثیرات اجتماعی، رسانه‌ها، روابط بین فردی می‌توانند به این موضوع دامن بزنند.

از طرفی تصویر بدنی بسیار تحت‌تأثیر فشار اجتماعی، به‌خصوص در جوامعی که معیارهای محکمی در خصوص تناسب‌اندام و لاغری دارند، قرار دارد (فوربس و دونوان^۱، ۲۰۲۰). بنابراین بررسی و شناخت تعیین‌کننده‌های اجتماعی تصویر بدنی منفی در افراد مبتلا به چاقی اهمیت زیادی دارد. امروزه فشارهای اجتماعی در جهت ایده‌آل‌سازی لاغری و تناسب اندام و نکوهش چاقی پیش روی کرده است و از سمت رسانه‌ها، خانواده، و همسالان تشدید و باعث به‌وجود آمدن پدیده‌ای به نام مقایسه اجتماعی شده است که نقش به‌سزایی در ایجاد تصویر بدنی منفی دارد (رانسفل^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). با توجه به نظریه مقایسه اجتماعی فستینگر، افراد به طور ذاتی برای ارزیابی توانایی‌ها و عقایدشان، خود را در رابطه با دیگران و برخی استانداردها مقایسه می‌کنند. وجود طرحواره‌هایی مبنی بر خودارزشمندی و خودارزشمندی‌سازی باعث تشدید انجام چنین مقایسه‌هایی شده و باعث می‌شود فرد از این طریق، سعی در خودبهبودی مشکلات ناشی از چاقی و تصویر بدنی داشته باشد (آرکناو^۳، ۲۰۲۲). گاهی این مقایسه‌ها با افرادی که وضعیت بهتری دارند صورت می‌گیرد که مقایسه روبه‌بالا نامیده می‌شود و با توجه به قابلیت دستیابی این موقعیت‌ها، ممکن است منجر به تجربه اضطراب و افسردگی فرد شود و بهزیستی وی را تحت‌تأثیر قرار دهد (مککامب و میلز^۴، ۲۰۲۱). مقایسه اجتماعی به‌خصوص در بین جوامع جمع‌گرا و نوجوانان رایج‌تر است (اسمیت^۵ و همکاران، ۲۰۲۰). در همین راستا لپان^۶ و همکاران (۲۰۲۲) به این نتیجه رسیدند که مقایسه اجتماعی در دوران نوجوانی که یکی از حساس‌ترین سال‌های زندگی است و نگرانی در مورد ظاهر و بدن یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های این دوره است، به اوج خود می‌رسد. در این دوران تحولات روان‌شناختی و اجتماعی بسیار مهم اتفاق می‌افتد. نوجوانان در این مقطع هنوز هویت یکپارچه‌ای را برای خود شکل ندادند و یکی از راه‌هایی که منجر به احساس ارزشمندی و ایجاد هویت پایدار در نوجوان می‌شود مقایسه خود با همسالان و افراد مشهور است (سبزواری و همکاران، ۱۳۹۷). همچنین امروزه باتوجه‌به گسترش فضای مجازی و تبلیغات رسانه‌ها در ارتباط با تناسب‌اندام، نوجوانانی که اندام چاقی دارند با مقایسه خود با افراد مشهوری که اندام ایده‌آلی دارند به تصویر بدنی خود لطمه می‌زنند (خزایی و ریاحی، ۲۰۲۱). درواقع فرد با مقایسه ظاهر خود با معیارهای مطلوب ایده‌آل و اینکه خود را از این معیارها پایین‌تر بدانند ممکن است با احساسات و نگرش‌های نامناسب نسبت به خود مانند افسردگی و در مواردی افت تحصیلی مواجه گردد (استوجیک^۷، ۲۰۲۲). بر اساس گزارش‌ها و تحقیقاتی که تاکنون به ثبت رسیده است مقایسه اجتماعی بیشترین تأثیر را بر روی تصویر بدنی نوجوانان دارد (مایس^۸ و همکاران، ۲۰۲۲). همچنین لوییس^۹ (۲۰۲۱) در پژوهشی نشان داد که بین ناامیدی پایین با مقایسه اجتماعی رابطه وجود دارد. نتایج مطالعات مختلف شیوع مقایسه اجتماعی به‌خصوص در دوره نوجوانی را حدود ۷۵ درصد گزارش کرده‌اند

البته در مورد رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه با مقایسه اجتماعی تحقیقات خاصی صورت نپذیرفته؛ اما دیگر تحقیقات نشان داده‌اند که سبک‌های دل‌بستگی و نگرشی که افراد نسبت به دنیای پیرامون خود دارند بر روی مقایسه اجتماعی اثر می‌گذارد (لونگهرست^{۱۰}، ۲۰۲۱). در مجموع باتوجه‌به آنچه گفته شد، شیوع بالای چاقی و پیامدهای جسمی و روانی که به دنبال دارد به‌خصوص در سنین نوجوانی یک چالش مهم تلقی می‌شود. همچنین شناسایی متغیرهای مرتبط و تبیین‌کننده در خصوص نگرش‌های مرتبط با تصویر بدنی مطلوب نوجوانان می‌تواند یک مسئله اساسی در نظام سلامت روان جوامع مختلف باشد؛ لذا اهمیت بررسی این مسئله و باورهای مرتبط با آن مانند طرحواره‌های ناسازگار اولیه و نگرش‌های مرتبط با تصویر بدنی و تاثیر مقایسه اجتماعی بر این رابطه ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش در این زمینه می‌تواند نقش به‌سزایی در بهبود مقایسه‌های اجتماعی نامطلوب و بهزیستی روانی این گروه سنی و حتی در آینده میانگین بهزیستی روانی کشور داشته باشد. بر همین اساس. همچنین باتوجه‌به عدم وجود پژوهش‌های مرتبط با نقش میانجی‌گری متغیر مقایسه اجتماعی و نقش به‌سزای این متغیر بر روی سایر متغیرهای پژوهش اهمیت بررسی این موضوع پررنگ‌تر می‌شود.

1 Forbes & Donovan
 2 Rounsefell
 3 Arkenau
 4 MacComb and Mills
 5 Smith
 6 Leppanen
 7 Stojic
 8 Maes
 9 Lewis
 10 Longhurst

نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی در رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر مبتلا به چاقی
The mediating role of social comparison in relation to early maladaptive schemas with attitudes related to body image of ...

باتوجه به پژوهش‌های انجام شده، به نظر می‌رسد طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی در دانش‌آموزان چاق رابطه دارد؛ لذا بر اساس مرور ادبیات مربوط به طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و نگرش‌های تصویر بدنی یک الگوی ساختاری استنباط می‌شود که فرض می‌کند رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های تصویر بدنی دانش‌آموزان چاق به احتمال زیاد توسط متغیرهای دیگری همچون مقایسه اجتماعی میانجی‌گری می‌شود که در پژوهش‌های مذکور نادیده گرفته شده است (حسینی و افشاری، ۱۳۹۷). همچنین با نظر به اینکه از طریق روش معادلات ساختاری به صورت هم‌زمان با محاسبه خطای اندازه‌گیری می‌توان چگونگی ارتباط چندین متغیر را با یکدیگر بررسی کرد، به‌عنوان مناسب‌ترین روش برای انجام این پژوهش انتخاب شده است. در نهایت باتوجه به اینکه شناسایی متغیرهای میانجی می‌تواند به غنی‌شدن و تهیه مداخلات کارآمدتر و کوتاه‌مدت کمک کند این پژوهش با هدف تعیین الگوی معادلات ساختاری طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و تصویر بدنی دانش‌آموزان با نقش میانجی‌گری مقایسه اجتماعی در دانش‌آموزان دختر چاق به انجام شد.

روش

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی از نوع معادلات ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان چاق دختر شهر تهران که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ دانش‌آموز دوره اول متوسطه بودند، بود. باتوجه به تعداد دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های نوبت اول که حدود ۱۵۰ هزار نفر است و برحسب فرمول کوکران حداقل حجم نمونه تعداد ۲۰۸ نفر محاسبه شد. باتوجه به ملاک‌های ورود و شرایط شیوع ویروس کرونا و امکانات محدود دسترسی به دانش‌آموزان، روش نمونه‌گیری هدفمند از طریق پایش حضوری دانش‌آموزان چاق استفاده شد. پرسش‌نامه‌های پژوهش در فضای فرم نگار گوگل طراحی شده و به صورت آنلاین از طریق ایمیل در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل وجود شاخص توده بدنی بالای ۲۵ و تشخیص قطعی اضافه وزن بر اساس طرح غربالگری دانش‌آموزان، ارجاع دانش‌آموزان جهت دریافت کارت سلامت از طرف مدارس خود به مراکز بهداشتی سطح شهر و محرز شدن عدم وجود اختلالات روانی تشخیص‌گذاری شده، عدم وجود دلیل هورمونی یا دارویی برای چاقی، رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش و ملاک‌های خروج از پژوهش شامل انصراف از ادامه پژوهش و وجود پرسشنامه‌های ناقص بود. ملاحظات اخلاقی بصورت تعهد به حفظ اطلاعات شخصی و استفاده از اسم مستعار برای شرکت‌کنندگان، حضور داوطلبانه، پذیرش مسئولیت توسط پژوهشگر در پژوهش حاضر در نظر گرفته شده است. به منظور بررسی روابط متغییرها از معادلات ساختاری به روش حداقل مربعات جزئی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار smartpls نسخه ۳ و SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد.

ابزار سنجش

پرسشنامه نگرش‌های فرد در مورد تصویر بدن^۱ (MBSRQ): این پرسشنامه در سال ۱۹۹۷ به وسیله کش^۲ و همکاران تدوین شده و دارای ۴۶ سؤال است. این پرسشنامه مشتمل بر ۶ زیر مقیاس (ارزیابی از وضع ظاهر^۳، گرایش به ظاهر^۴، ارزیابی تناسب^۵، گرایش به تناسب^۶، دل مشغولی به اضافه وزن^۷، رضایت از نواحی بدن^۸) است که برای ارزیابی نگرش افراد درباره تصویر بدنی بکار می‌رود (هاشمیان و همکاران، ۱۴۰۰). در این پرسشنامه افراد میزان توافق خود را با هر یک از گویه‌ها در یک مقیاس ۵ گزینه‌ای علامت‌گذاری می‌کنند که بر اساس طیف لیکرت برای سوالات ۱ تا ۳۷ از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) و برای سوالات ۳۸ تا ۴۶ از ۱ (بسیار راضی) تا ۵ (بسیار ناراضی) نمره‌گذاری می‌شود. اسمیت و داوونپورت (۲۰۱۲) در کشور اسپانیا برای ارزیابی پایایی پرسشنامه از روش بررسی همسانی درونی، ضرایب آلفای کرونباخ برای هر خرده مقیاس ۰/۷۴ تا ۰/۹۰ بدست آوردند که نشان‌دهنده پایایی خوب تا عالی است، همچنین روایی همگرایی این پرسشنامه را از طریق همبستگی بین خرده مقیاس‌های این آزمون ۰/۶۹ تا ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند. خداینده لو و همکاران (۱۳۹۸) ویژگی‌های روانسنجی این پرسشنامه را در نمونه‌ای شامل ۴۹۶ زن دانشجوی دانشگاه تهران مورد بررسی قرار دادند.

1 Multidimensional Body-Self Relations Questionnaire (MBSRQ)

2 Cash

3 Appearance Evaluation

4 Appearance Orientation

5 Fitness Evaluation

6 Fitness Orientation

7 Subjective Weight

8 Body Areas Satisfaction

روایی سازه با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی وجود ۳ عامل کلی تأیید شد. پایایی به روش همسانی درونی با محاسبه ضریب آلفا کرونباخ برای نمونه فوق در دامنه‌ای از ۰/۷۲ تا ۰/۷۶ / گزارش شد (به نقل از ایرانمنش و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین شمشادی و همکاران (۱۳۹۹) روایی این پرسشنامه را در نمونه ۱۰۳۵ سالمندان شهر تهران به روش روایی همگرایی با محاسبه ضریب همبستگی آن با پرسشنامه نگرش های فرهنگی-اجتماعی نسبت به ظاهر (SATAQ-3)^۱ معادل ۰/۸۷ گزارش کردند. میزان آلفای کرونباخ کل پرسشنامه در پژوهش حاضر ۰/۸۳ گزارش شده است.

پرسشنامه طرحواره یانگ فرم کوتاه^۲ (YSQ-SF): این پرسشنامه توسط یانگ^۳ در سال ۱۹۹۹ برای ارزیابی ۱۵ طرحواره ناسازگار اولیه ساخته شد که مشتمل بر ۷۵ گویه است که در طیف لیکرت ۶ درجه‌ای (کاملاً غلط=۱، تقریباً غلط=۲، اندکی غلط=۳، اندکی درست=۴، تقریباً درست=۵، کاملاً درست=۶) پاسخ داده می‌شود. نمره بالا در یک خرده مقیاس نشانگر وجود طرحواره ناسازگار است. این ۱۵ طرحواره در پنج حوزه بریدگی و طرد، خودگردانی و عملکرد مختل، محدودیت‌های مختل، دیگر جهت‌مندی و گوش به زنگی بیش از حد/بازداری قرار می‌گیرند (یانگ، ۱۹۹۹). باسیل و همکاران^۴ (۲۰۱۹) میزان آلفای کرونباخ کل را برای این آزمون ۰/۹۶ و برای خرده مقیاس‌ها بالاتر از ۰/۸۰ گزارش کرده اند. ذوالفقاری و همکاران (۱۳۸۷) ضریب پایایی پرسشنامه را از طریق ضریب همسانی درونی با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۴ و برای حوزه بریدگی و طرد ۰/۹۱، خودگردانی و عملکرد مختل ۰/۹۰، محدودیت های مختل ۰/۷۳، دیگر جهت‌مندی ۰/۶۷ و گوش به زنگی بیش از حد و بازداری ۰/۷۸ گزارش نمودند (به نقل از عبدزاده و همکاران، ۱۴۰۱). استانیسزک و پوپیل^۵ (۲۰۱۹) همبستگی بین دو نسخه کوتاه و بلند را ۰/۸۰ گزارش نمودند که نشان دهنده روایی همگرایی پرسشنامه است. شهامت و همکاران (۱۳۸۹) روایی پرسشنامه را به روش همبستگی با آزمون باورهای غیرمنطقی (IBT)^۶ ۰/۳۴ محاسبه کرده‌اند (به نقل از چنگیزی و همکاران، ۱۴۰۰). در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌ها بین ۰/۸۲ تا ۰/۹۳ گزارش شده است.

پرسشنامه مقایسه اجتماعی گیبونز و بانک^۷ (SCQ): مقیاس جهت‌گیری مقایسه اجتماعی توسط گیبونز و بانک^۸ در سال ۱۹۹۱ به منظور سنجش تفاوت فردی در جهت‌گیری مقایسه اجتماعی تدوین شده است. مقیاس جهت‌گیری مقایسه اجتماعی دارای ۹ گویه و دو خرده مقیاس توانایی و عقیده است. این مقیاس به صورت لیکرت پنج‌درجه‌ای کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، نظری ندارم (۳)، موافقم (۴) و کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شود. گیبونز و بانک (۱۹۹۹) پایایی مقیاس را از طریق ضریب همسانی درونی با محاسبه آلفای کرونباخ در نمونه‌های مختلف بین ۰/۷۷ تا ۰/۸۵ گزارش نمودند (وندورن و کینلی^۹، ۲۰۱۲). در ایران نیز ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسشنامه با نسخه فارسی آن مورد بررسی قرار گرفته است که نتایج آن نشان داده است ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس مقدماتی ۰/۷۱ به دست آمد؛ و دو عامل توانایی و عقیده شناسایی شد. ضریب آلفای کرونباخ برای عامل توانایی ۰/۷۲، عامل عقیده ۰/۸۰ و نسخه فارسی مقیاس جهت‌گیری اجتماعی ۰/۸۰ به دست آمد که از نظر آماری معنادار بود (احمدی قوزلوجه و مهدی زاده تواسانی، ۱۳۹۸). اشنایدر و شاپ (۲۰۱۱) با اجرای این پرسشنامه در آلمان روایی همزمان آن را با گزارش ضرایب همبستگی ۰/۲۱ با پرسشنامه رضایت از زندگی و ۰/۳۸ با خودرته بندی مقایسه‌های مستقیم تأیید کردند، همچنین در ایران تاجیک و همکاران (۱۳۹۳) روایی همزمان این پرسشنامه با پرسشنامه عزت نفس روزنبرگ ۰/۴۲ و مطلوبیت اجتماعی مازلو-کراون ۰/۵۱ محاسبه کرده‌اند (به نقل از صفاری نیا و همکاران، ۱۴۰۱). در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش شده است.

1 Sociocultural Attitudes Toward Appearance Questionnaire

2 Young Schema Questionnaire-Short Form (YSQ-SF)

3 Young

4 Basile

5 Staniszek & Propiel

6 Irrational Belief Test

7 Social Comparison Questionnaire (SCQ)

8 Gibbons & Bunck

9 Vonderen & Kinnally

یافته‌ها

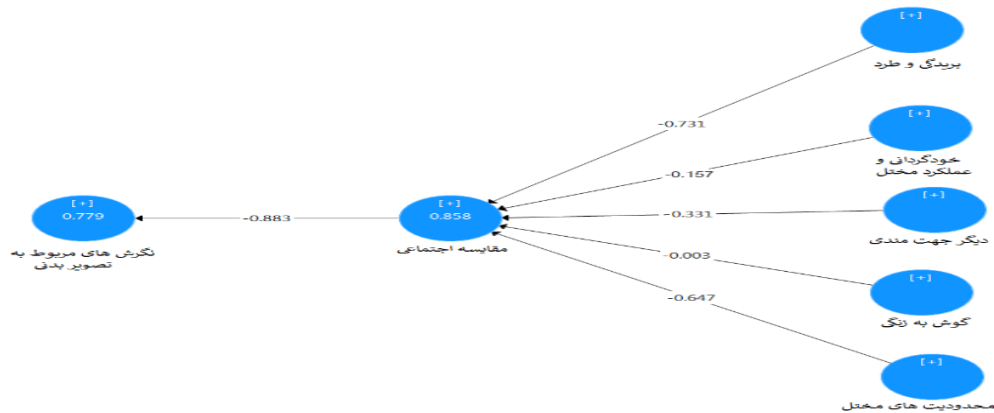
در این پژوهش حجم نمونه ۲۰۸ نفر از دانش‌آموزان دختر چاق مورد بررسی قرار گرفتند میانگین سنی افراد ۱۴ سال و سه ماه با انحراف معیار ۰/۸۱ بود. ۴۵ نفر (۲۲ درصد) دانش‌آموز پایه هفتم، ۵۷ نفر (۲۷ درصد) دانش‌آموز پایه هشتم و ۱۰۶ نفر (۵۱ درصد) دانش‌آموز پایه نهم بودند. لازم به ذکر است که مقادیر گمشده و پرت از تحلیل خارج شدند. ابتدا در جدول ۱ شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی گزارش شده است.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

تصویر بدنی	مقایسه اجتماعی	بریدگی و طرد	خودگردانی و عملکرد مختل	دیگر جهت‌مندی	گوش به زنگی	محدودیت‌های مختل
۱						
تصویر بدنی	۰/۶۹۱**					
مقایسه اجتماعی	۱					
بریدگی و طرد	۰/۶۰۱**	۱				
خودگردانی و عملکرد مختل	۰/۸۱۱**	۰/۳۸۹**	۱			
دیگر جهت‌مندی	۰/۷۴۰**	۰/۲۱۵**	۰/۵۰۲**	۱		
گوش به زنگی	۰/۴۲۰**	۰/۳۱۳**	۰/۲۸۱**	۰/۲۰۹**	۱	
محدودیت‌های مختل	۰/۷۶۰**	۰/۴۸۶**	۰/۴۵۹**	۰/۱۸۶**	۰/۴۴۰**	۱
میانگین	۳/۶۱	۲/۲۰	۳/۹۴	۳/۸۹	۳/۷۹	۳/۶۸
انحراف معیار	۰/۴۴	۰/۶۱	۰/۴۶	۰/۴۹	۰/۶۲	۰/۵۹
کجی	-۰/۴۴۲	۰/۶۵۰	-۰/۸۲۳	-۰/۲۷۳	-۰/۷۰۴	-۰/۶۳۸
کشیدگی	-۰/۱۸۹	۰/۱۹۳	۰/۹۹۱	-۰/۳۲۰	۰/۵۳۴	۰/۳۶۰

**p<0/05

نتایج ماتریس همبستگی نشان می‌دهد که بین متغیرهای مدل رابطه همبستگی معنی‌داری وجود دارد. برای نمونه رابطه بین تصویر بدنی با مقایسه اجتماعی (۰/۶۹۱) منفی و در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است. این یافته نشان می‌دهد که با کاهش نمرات مقایسه اجتماعی، نمرات تصویر بدنی افزایش پیدا می‌کند و بر عکس. سایر روابط نیز به این صورت قابل تفسیر هستند. همچنین شاخص‌های میانگین و انحراف معیار جهت بررسی مفروضه نرمالیتی تک متغیری نشان‌دهنده پراکندگی مناسب داده و شاخص‌های کجی و کشیدگی که در بازه $\pm 1/96$ قرار دارند نشان‌دهنده توزیع نرمال داده‌ها هستند، همچنین مفروضه‌های نبود داده‌های گمشده، حذف داده‌های پرت و ضرایب همبستگی معنادار نیز قبلاً مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در ادامه به منظور بررسی اثر طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق با نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی از رویکرد مدل‌یابی معادلات ساختاری با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده شد. در شکل ۱ مدل ضرایب استاندارد نشان داده شده است.

شکل ۱. مدل برازش یافته پیش بینی نگرش های مربوط به تصویر بدنی (ضرایب تأثیر استاندارد)

همان طور که در شکل ۱ ملاحظه می شود تمام مسیرها (به جز مسیر گوش به زنگی به مقایسه اجتماعی) معنادار هستند. همچنین گویه های پرسشنامه ها جهت وضوح بیشتر مدل، با استفاده از امکانات نرم افزار مخفی شده است (علامت مثبت در دایره متغیرهای مکنون گویای این نکته است). در ادامه به برازش مدل پرداخته شده است. منظور از برازش مدل، این است که تا چه حد یک مدل با داده های مربوطه سازگاری و توافق دارد؛ لذا در این قسمت به ارزیابی برازش مدل مفروض پژوهش پرداخته می شود تا از سازگاری آن با داده های پژوهش اطمینان حاصل گردد.

جدول ۲. شاخص های هم خطی، اثرات مستقیم، غیرمستقیم و اندازه اثر

مسیر	هم خطی (VIF)	اثر مستقیم	مقادیر		f ²	فاصله اطمینان
			مقدار معناداری	آماره t		
بریدگی و طرد -> مقایسه اجتماعی	۱/۴۵	-۰/۷۳۱	۱۴/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۵۸	-۰/۱۶۰۷ -۰/۸۰۸
خودگردانی و عملکرد مختل -> مقایسه اجتماعی	۱/۱۷	-۰/۱۵۷	۲/۵۲	۰/۰۲۷	۰/۱۹	-۰/۰۲۵ -۰/۱۹۵
دیگر جهت مندی -> مقایسه اجتماعی	۳/۸۱	-۰/۳۳۱	۳/۵۹	۰/۰۰۱	۰/۱۶	۰/۵۲۳ ۰/۱۷۱
گوش به زنگی -> مقایسه اجتماعی	۱/۵۶	-۰/۰۰۳	۰/۰۶۸	۰/۹۴۶	۰/۰۱	۰/۰۵۲ -۰/۱۱
محدودیت های مختل -> مقایسه اجتماعی	۲/۷۲	-۰/۶۴۷	۷/۱۸	۰/۰۰۱	۰/۵۱	-۰/۴۷۶ -۰/۸۳۲
مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۱	-۰/۸۸۳	۶۵/۱۰	۰/۰۰۱	۰/۷۲	-۰/۸۶۶ -۰/۹۱۷
اثرات غیرمستقیم						
بریدگی و طرد -> مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۰/۶۴۶	۱۳/۳۴	۰/۰۰۱	۰/۷۲	-	۰/۵۴
خودگردانی و عملکرد مختل -> مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۰/۱۳۸	۲/۰۵	۰/۰۳۱	۰/۱۷۳	-	۰/۰۲۳
دیگر جهت مندی -> مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۰/۲۹۲	۳/۶۲	۰/۰۰۱	۰/۴۶۴	-	۰/۱۵۳
گوش به زنگی -> مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۰/۰۰۳	۰/۰۶۷	۰/۹۴۶	۰/۰۹۷	-	-۰/۰۴۶
محدودیت های مختل -> مقایسه اجتماعی -> تصویر بدنی	۰/۵۷۱	۷/۳۱	۰/۰۰۱	۰/۷۳۵	-	۰/۴۱

اولین معیار برای بررسی برازش مدل درونی، بررسی هم خطی بودن متغیرها است که به این منظور از شاخص تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) استفاده می شود. سطح تحمل کمتر از ۰/۲ (VIF بالاتر از ۵) نشان دهنده هم خطی بین متغیرها است. همان طور که نتایج جدول ۲ نشان می دهد شرط عدم هم خطی رعایت شده است. دومین معیار ارزیابی مدل درونی، ضرایب مسیر هستند که به منظور بررسی معناداری آن ها از رویه خودگردان سازی استفاده شده، این ضرایب به همراه مقادیر t، سطح معناداری و همچنین فاصله اطمینان برای اثرات مستقیم و غیرمستقیم در جدول ۲ ارائه شده است. نتایج به دست آمده در جدول ۲ حاکی از آن است که اثر مستقیم همه مولفه های طرحواره های ناسازگار اولیه (به جز گوش به زنگی) بر مقایسه اجتماعی منفی و معنادار هستند و بعلاوه اثر مستقیم مقایسه اجتماعی بر تصویر بدنی با مقادیر (۰/۸۸۳-، t=۶۵/۱۰، p=۰/۰۰۱) است. نتایج بررسی اثرات غیرمستقیم نیز نشان می دهد که بریدگی و طرد،

نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی در رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر مبتلا به چاقی
The mediating role of social comparison in relation to early maladaptive schemas with attitudes related to body image of ...

خودگردانی و عملکرد مختلف دیگر جهت‌مندی و محدودیت‌های مختل بر تصویر بدنی باتوجه‌به نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری دارند. اما گوش به زنگی بر تصویر بدنی باتوجه‌به نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی تأثیر معنادار ندارد. سومین معیار ارزیابی مدل درونی اندازه اثر (f^2) است که نشان‌دهنده تغییر در مقدار (R^2)، پس از حذف یک متغیر مکنون برون‌زای معین از مدل است. کوهن^۱ (۱۹۸۸) گزارش نمونه مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب اثرات کوچک، متوسط و بزرگ متغیر مکنون برون‌زا را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج این جدول، اثر بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل بر مقایسه اجتماعی و مقایسه اجتماعی بر تصویر بدنی دارای اندازه اثر قوی هستند.

جدول ۳. ضرایب پایایی و روایی متغیرهای مدل

متغیر	نتایج معیار فورنل لارکر (روایی واگرا)				پایایی	روایی
	بریدگی و طرد	خودگردانی و عملکرد مختل	دیگر جهت‌مندی	گوش به زنگی	تصویر بدنی	همگرا (AVE)
بریدگی و طرد	۰/۹۱۴				۰/۸۰۴	۰/۵۷۶
خودگردانی و عملکرد مختل	۰/۳۷۲	۰/۷۶۴			۰/۷۹۴	۰/۵۱۸
دیگر جهت‌مندی	۰/۳۷۲	۰/۱۹۶	۰/۸۴۲		۰/۸۰۳	۰/۵۲۹
گوش به زنگی	۰/۴۵۳	۰/۲۳۹	۰/۵۳۰	۰/۷۵۵	۰/۸۵۶	۰/۵۰۸
محدودیت‌های مختل	۰/۴۱۰	۰/۲۳۳	۰/۳۸۸	۰/۴۹۴	۰/۷۶۵	۰/۵۹۴
مقایسه اجتماعی	۰/۵۳۸	۰/۳۰۱	۰/۵۰۳	۰/۴۶۵	۰/۷۲	۰/۵۷۱
تصویر بدنی	۰/۵۷۸	۰/۳۲۵	۰/۳۵۷	۰/۵۸	۰/۶۹۲	۰/۵۸۷

باتوجه‌به نتایج جدول ۳ مشاهده می‌شود که ضرایب پایایی ترکیبی بیشتر از ۰/۷ و ضرایب روایی همگرا بیشتر از ۰/۵ هستند. بعلاوه ضرایب روی قطر اصلی در ماتریس فورنل لارکر بیشتر از مقادیر دیگر هستند؛ بنابراین روایی و پایایی مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ۴. شاخص‌های R^2 و Q^2 و ماتریس اهمیت-عملکرد

متغیر	R^2	Q^2	ماتریس اهمیت - عملکرد
			اثر کل (اهمیت)
بریدگی و طرد	-	-	۰/۶۴۶
خودگردانی و عملکرد مختل	-	-	۰/۱۵
دیگر جهت‌مندی	-	-	۰/۲۹
گوش به زنگی	-	-	۰/۰۰۳
محدودیت‌های مختل	-	-	۰/۵۷
مقایسه اجتماعی	۰/۸۵۴	۰/۲۰۹	۰/۸۸۳
تصویر بدنی	۰/۷۷۸	۰/۱۱۱	-

معیار بعدی که رایج‌ترین معیار ارزیابی مدل درونی است، ضریب تعیین (R^2) می‌باشد که نشان‌دهنده دقت پیش‌بینی مدل است. همان‌طور که نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد ضرایب تعیین مقایسه اجتماعی و تصویر بدنی دارای مقدار قوی می‌باشند. معیار ارزیابی مدل درونی Q^2 استون-گیسر (۱۹۷۴) می‌باشد که نشان‌دهنده تناسب پیش‌بینی مدل است. این معیار به‌وسیله چشم‌پوشی محاسبه می‌شود که نقطه داده‌هایی در معرف‌های متغیرهای درون‌زا را حذف و پارامترها با استفاده از نقاط باقیمانده برآورد شود. مقدار Q^2 بیشتر از صفر

برای یک متغیر مکنون درون‌زای معین نشان‌دهنده تناسب پیش‌بینی مدل مسیری برای این سازه خاص است. نتایج این معیار در جدول ۴ ارائه شده است و مطلوب است. علاوه بر معیارهای مذکور، معیاری که اخیراً در بعضی از تحقیقات به منظور بسط یافته‌های اساسی مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس محور مورد استفاده قرار می‌گیرد، تحلیل ماتریس اهمیت - عملکرد می‌باشد (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). این ماتریس اثرات کل مدل درونی (اهمیت) و مقادیر متوسط متغیرهای مکنون (عملکرد) را مقابله می‌دهد تا حوزه‌ای پراهمیت برای بهبود را مشخص کند. مقیاس عملکرد از صفر تا ۱۰۰ می‌باشد و نمره بالاتر به معنی عملکرد بیشتر است. همان‌طور که جدول ۴ نشان می‌دهد، گوش به زنگی با وجود اهمیت پایین‌تر دارای عملکرد بالایی می‌باشد. نتیجه این ماتریس این است که برای بهبود مقایسه اجتماعی و تصویر بدنی لازم است بر روی گوش به زنگی و بریدگی و طرد تمرکز بیشتری داشته باشند.

پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل، برازش کلی مدل از طریق معیار GOF که توسط تنن هاوس^۱ و همکاران ارائه شده استفاده می‌شود (به نقل از آلسوکی^۲، ۲۰۲۳) این معیار از طریق رابطه (۱) محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} * R^2} \quad (1)$$

به طوری که *communalities* نشانه میانگین مقادیر اشتراکی هر سازه مقدار (۰/۱۶) و \bar{R}^2 نیز مقدار میانگین مقادیر R^2 سازه‌های درون‌زای مدل مقدار (۰/۸۱۶) است. مقدار GOF عبارت از ۰/۳۶۱ است. با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است. حصول مقدار ۰/۳۶۱ برای این معیار نشان از برازش قوی مدل کلی پژوهش دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش باهدف بررسی نقش میانجی‌گری مقایسه اجتماعی در رابطه میان طرحواره‌های ناسازگار اولیه با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق به انجام رسید. نتایج حاصل نشان داد که مقایسه اجتماعی بین طرحواره‌های حوزه بریدگی و طرد با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های لوییس (۲۰۲۱)، مقدم و همکاران (۲۰۲۱) همسو بود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نوجوانان دختر چاقی که در حوزه طرحواره ناسازگاری بریدگی طرد قرار دارند، دل‌بستگی‌های ایمن و رضایت‌بخشی با دیگران برقرار نمی‌کنند و نمی‌توانند نیازهای خود مانند امنیت و همدلی را به شیوه‌ای قابل‌پیش‌بینی ارضا کنند. ایشان معتقدند نیاز آن‌ها به عشق، ثبات و امنیت برآورده نخواهد شد. از همین رو باور ایشان مبنی بر ناامنی و غیرقابل‌اعتماد بودن دنیا باعث می‌شود که ایشان سعی کنند با استفاده از راهکارها و سازوکارهایی تا حدودی اضطراب خویش مبنی بر ناامنی و غیرقابل‌اعتماد بودن دنیا را کنترل نمایند؛ اما متأسفانه از آنجایی که ایشان لبریز از باورهای ناکارآمد هستند از سازوکارهای مناسبی برای مدیریت اضطراب خویش استفاده نمی‌کنند از همین رو است که آن‌ها با استفاده از مقایسه اجتماعی صعودی سعی می‌کنند دیگران را برای خود ایده‌آل‌سازی کنند تا با پناه‌بردن به این تفکرات ایده‌آل شده و خیال‌پردازی نسبت به اینکه آن‌ها فرد لایق، دوست‌داشتنی و جذابی هستند به نوعی تلاش کنند که در دنیای فانتزی خود از سبک مقابله‌ای جبران افراطی استفاده کنند؛ اما از آنجایی که این خیال‌پردازی‌ها تنها در سطح درونی باقی می‌ماند ایشان با تکرار مداوم این کار کم‌کم به نقص‌هایی که برای خود در مقایسه با افرادی که آن‌ها را برای خود ایده‌آل کرده‌اند دقت بیشتری می‌نمایند و از همین رو است که باور می‌کنند اصلاً اندام مناسبی ندارند و از بدن خود متنفر می‌شوند و این‌گونه است که احساس می‌کنند عرضی انجام هیچ کاری را ندارند (خوشینی و همکاران، ۱۴۰۰).

همچنین نتایج نشان داد که مقایسه اجتماعی بین طرحواره‌های حوزه خودمختاری و عملکرد مختل با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های آلفاسی^۳ (۲۰۱۹)، خباز و همکاران (۱۴۰۱)، مقدم و همکاران (۲۰۲۱)، همسویی بود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نوجوانان دختر چاقی که در حوزه طرحواره خودمختاری عملکرد مختل قرار دارند، در مستقلانه عمل کردن یا مدیریت خودشان و زندگی‌شان مشکل دارند و نگران آسیب‌دیدن هستند. این افراد معمولاً خیلی اهل ریسک نیستند؛ چون مدام نگران آسیب یا اشتباه هستند. اعتماد به نفس پایینی دارند و خود را برای عمل کردن به صورت مستقل، ضعیف می‌بینند. علت این موضوع آن است که والدینشان معمولاً در کودکی، به شدت اهل مراقبت و حمایت از آن‌ها بوده‌اند و به آن‌ها اجازه

1 Tenenhaus
 2 Alsouki
 3 Alfasi

نقش واسطه‌ای مقایسه اجتماعی در رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نگرش‌های مربوط به تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر مبتلا به چاقی
The mediating role of social comparison in relation to early maladaptive schemas with attitudes related to body image of ...

کوچک‌ترین ریسک یا عمل کردن به صورت مستقل را نداده‌اند. در نتیجه آن‌ها همیشه می‌ترسند که مبدا نتوانند از پس خودشان و مشکلات زندگی‌شان برآیند. از آنجایی که چنین فردی باور دارد که بدون حضور دیگران قادر به انجام هیچ کاری نیست. مدام برای تصمیم‌گیری و انجام کارها و مسئولیت‌های روزمره‌اش نیاز به فرد دیگری دارد و معتقد است که اگر دیگری نباشد هیچ کاری نمی‌تواند بکند. به همین خاطر سعی می‌کند مداوم خود را با دیگران مقایسه نموده و با الگوگرفتن از آن‌ها برای خود تصمیم بگیرند (بهرامی زادگان، ۱۳۹۸). این مقایسه کردن باعث می‌شود که فرد چاق برای اینکه احساس رضایت از بدن خود داشته باشد خود را با افراد مشهوری که تناسب‌اندام دارند مقایسه نموده و تلاش می‌کند از الگوهای رفتاری ایشان برای کاهش وزن و رسیدن به اندام ایده‌آل استفاده کند؛ اما از آنجایی که ایشان افراد مسئولیت‌پذیر و متعهدی نیستند حتی توان پیروی کردن از اصول رفتاری یا متعهد ماندن به رژیم غذایی آن افراد ایده‌آل سازی شده را نیز ندارند و این اتفاق باعث می‌شود که آن‌ها به مرور زمان احساس بی‌کفایتی کنند (حسینی و افشاری نیا، ۱۳۹۷).

بر اساس یافته‌ها مقایسه اجتماعی بین طرح‌واره‌های حوزه محدودیت‌های مختل با تصویر بدنی و دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های اسپچموک و همکاران (۲۰۱۹)، حسینی و افشاری نیا (۱۳۹۷) همسویی بود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نوجوانان دختر چاقی که در حوزه طرح‌واره محدودیت‌های مختل قرار دارند، مشکل اصلی‌شان ناتوانی در کنترل و محدودیت برای خودشان است؛ یعنی این افراد اگر میل یا نیازی را احساس کنند و یا دچار هیجانی شوند، خیلی سریع و بدون آنکه فکر کنند، دست‌به‌کار می‌شوند و به صورت تکانشی عمل می‌کنند؛ اما ممکن است با برطرف شدن آن میل و نیاز و یا فروکش کردن هیجان‌شان، از کار خود پشیمان شوند؛ اما این باعث نمی‌شود که در آینده این موضوع برایشان درس عبرت باشد و به همین دلیل در طول زندگی خود بارها بدون در نظر گرفتن پیامدهای منفی اعمالشان، مرتکب اعمال و تصمیمات اشتباهی می‌شوند. گویی که قدرت کنترل در برابر تکانه‌های خود ندارند و نمی‌توانند خود را محدود کنند. آن‌ها به حقوق دیگران کاری ندارند و فقط در جهت منافع و خواسته‌های خودشان عمل می‌کنند؛ و از آنجایی که خودشان را استثنایی و برتر از همه می‌بینند دوست دارند که با افراد برتر از خودشان مقایسه شوند و یا به‌گونه‌ای خود را با آن‌ها مقایسه می‌کنند و خود را هم‌تراز آن‌ها قلمداد می‌کنند و به همین خاطر احساس می‌کنند که جای فرد ایده‌آل‌سازی شده هستند و همه برای او کف می‌زنند وی را تشویق می‌کنند؛ اما از آنجایی که این افراد ثبات هیجانی و عاطفی ندارند و در لحظه خود را ارزشمند و بی‌ارزش می‌کنند این مقایسه‌ها به مرور زمان باعث می‌شود که آن‌ها از بی‌ارزش‌سازی بیشتر استفاده کنند و از بدن خود متنفر شوند. در واقع می‌توان گفت احساسی که این دسته از افراد در این طیف از طرح‌واره تجربه می‌کنند احساس شرم است، به همین خاطر است که آن‌ها از خود و اندام خود متنفر می‌شوند (حسینی، ۱۳۹۷).

و نیز مقایسه اجتماعی بین طرح‌واره‌های حوزه دیگر جهت‌مندی با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های لوییس (۲۰۲۱)، خباز و همکاران (۱۴۰۱)، مقدم و همکاران (۲۰۲۱) همسو بود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت که نوجوانان دختر چاقی که در حوزه طرح‌واره دیگر جهت‌مندی قرار دارند، پشت تمام انگیزه‌هایشان به‌جای یک میل درونی، شکلی از نیاز به دیگران نهفته است. فرد درستی خودش را بر مبنای قضاوت دیگران قرار می‌دهد نه بر مبنای قضاوت‌های خودش. گویی فرد به‌جای توجه به اهداف خودش و رضایت درونی‌اش به رضایت دیگران توجه می‌کند. او می‌ترسد که در صورت توجه‌نکردن به آنچه برای دیگران مهم است، دیگران از او خشمگین یا دلخور شوند؛ و میل به راضی نگه‌داشتن دیگران هیچ‌گاه در فرد فروکش نمی‌کند و تمام تصمیمات کوچک و بزرگ او را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد؛ بنابراین از آنجایی که مدام خود را در معرض قضاوت‌های دیگران قرار می‌دهند و نظرات دیگران برای آن‌ها ارزشمند است دوست دارند خود را با دیگران مقایسه کرده تا معیاری برای سنجش خود داشته باشند تا با استفاده از این کار بتوانند خود را فردی رشدیافته تصور کنند که در نظر دیگران جایگاه مناسبی داشته باشند؛ اما به مرور زمان این مقایسه‌ها باعث می‌شود که ایشان به ضعف‌ها و نقص‌های خود بیشتر پی برده و متوجه شوند که اصلاً اندام ایده‌آلی ندارند و به گونه احساس سرخوردگی می‌کنند (خوشینی و همکاران، ۱۴۰۰).

یافته دیگر تحقیق این بود که مقایسه اجتماعی بین طرح‌واره‌های حوزه گوش‌به‌زنگی با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا نمی‌کند. نتایج این بخش از پژوهش با پژوهش‌های خوشینی و همکاران (۱۴۰۰)، حسینی و افشاری نیا (۱۳۹۷)، حسینی (۱۳۹۶)، همسو بود. در تبیین نتایج می‌توان گفت که افراد با طرح‌واره گوش‌به‌زنگی دائماً نسبت به خطر، گوش‌به‌زنگ و حساس هستند و به تبع آن، اضطراب زیادی را تحمل می‌کنند این افراد معمولاً جهت کاهش اضطراب‌شان دست به بازداری تکانه‌ها و هیجان‌ات در می‌زنند (یانگ، ۲۰۰۵)؛ همچنین به‌خاطر همین ترس و اضطراب است که ذهن آن‌ها از مقایسه کردن خود با دیگران دورگشته و بیشتر معطوف به

مقابله با این اضطراب می‌شود و این مقابله باعث می‌شود در ذهن آن‌ها فضایی برای مقایسه اجتماعی و در نتیجه بررسی تصویر بدنی باقی نماند.

نتایج این پژوهش نشان داد که مقایسه اجتماعی به جز حیطة گوش به زنگی در ارتباط میان تمامی حوزه‌های طر حواره با تصویر بدنی دانش‌آموزان دختر چاق نقش میانجی‌گری ایفا می‌کند؛ بنابراین این پژوهش نشان داد که طر حواره‌های ناسازگار اولیه منجر به قضاوت‌های منفی فرد از خود و بدن خود می‌شود و به همین دلیل فرد خود را با دیگران مقایسه می‌کند. از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم نمونه‌گیری تصادفی، ازدیاد سؤالات پرسشنامه، محدود بودن جامعه آماری به دانش‌آموزان دختر چاق اشاره کرد. پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی استفاده شود، همچنین انجام پژوهش بر روی گروه‌های اجتماعی دیگر و استفاده از پرسشنامه‌هایی با سؤالات کمتر پیشنهاد می‌شود.

منابع

- آذر، ع؛ قنوتی، م و غلامزاده، ر. (۱۳۹۱). مدلسازی مسیری-ساختاری در مدیریت: کاربرد نرم افزار SmartPLS. تهران: نشر نگاه دانش.
- احمدی قوزلوجه، ا و مهدی‌زاده توسانی، ع. (۱۳۹۸). ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس جهت‌گیری مقایسه اجتماعی. *رویش روان‌شناسی*, ۲۱(۶): ۲۱۶-۲۰۹. <http://dori.net/dor/20.1001.1.2383353.1398.8.6.25.1>
- ایران‌منش، س.؛ ثابت، ب و تاجری، ب. (۱۴۰۰). اثربخشی «آموزش مهارت‌های جرئت‌مندی و ارتباط مؤثر» بر عزت‌نفس و ارتباط بدن با خود در افراد مبتلا به بیماری‌های مزمن پوستی. *مدیریت ارتقای سلامت*, ۱۱(۲), ۹۷-۸۴. <http://dx.doi.org/10.22034/JHPM.11.2.84>
- بهرامی زاده، ح. (۱۳۹۸). *راهنمای بالینی طرح‌واره درمانی برای اختلال‌های روان‌شناختی*. تهران: انتشارات ساوالان
- حسینی، ر و افشاری نیا، د.ک. (۱۳۹۷). پیش‌بینی تصویر بدن و سطوح خود انتقادگری بر مبنای طر حواره‌های ناسازگار اولیه. *علوم حرکتی و رفتاری*, ۱۱(۲), ۸۷-۹۶. http://www.jmbs.ir/article_85811.html
- خیزا، ثابت، س؛ کیخسروانی، م؛ پولادی ریشهری، ع و بحرانی، م.ر. (۱۴۰۱). رابطه بین گرایش به جراحی زیبایی با نگرش به مد و تصویر بدنی منفی زنان متقاضی جراحی زیبایی باتکیه بر نوع جراحی: نقش میانجیگری تنظیم شناختی هیجان. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*, ۱۲(۴۶), ۳۷-۶۰. <https://doi.org/10.22034/spr.2022.330883.1725>
- شمشادی هاشم، ش.؛ صحاف، ر؛ شمسی پور دهکردی، پ؛ زارعیان، ح و مسلم، ع.ر. (۱۳۹۹). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه چندبعدی نگرش فرد در مورد بدن خود (MBSRQ) در سالمندان ایرانی. *سالمند: مجله سالمندی ایران*, ۱۵(۳), ۲۹۸-۳۱۱. <http://dx.doi.org/10.32598/sija.15.3.61.13>
- صفاری نیا، ا.د و شاهنده، ز. (۱۴۰۰). پیش‌بینی دل‌زدگی زناشویی بر اساس مقایسه اجتماعی و سبک تبادل زوجین (زمان انتشار: مرداد ۱۴۰۱). *نشریه علمی رویش روان‌شناسی*, ۱۱(۲), ۸۵-۹۴. <http://dori.net/dor/20.1001.1.2383353.1401.11.2.4.3>
- لوف، ه؛ سبزواری، پ؛ قنبری، س و نظربلند، ن. (۱۳۹۷). رابطه عملکرد خانواده و تصویر بدنی در دختران نوجوان: نقش واسطه‌ای کمال‌گرایی. *نشریه علمی رویش روان‌شناسی*, ۱۱(۹), ۳۱-۵۰. <http://dori.net/dor/20.1001.1.2383353.1397.7.9.2.7>
- هاشمیان، م؛ افلاک سیر، ع؛ گودرزی، م.ع و رحیمی، ج. (۱۴۰۰). رابطه سبک دلبستگی با نگرش به تصویر بدنی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه: نقش واسطه‌ای نگرش فرهنگی اجتماعی به‌ظاهر و پذیرش خود. *پژوهش‌های علوم‌شناختی و رفتاری*, ۱۱(۲), ۱-۲۶. <https://doi.org/10.22108/cbs.2022.131524.1598>
- عبدالزاده، س؛ آموزده، م؛ عبدالله پور، م و لیوارجانی، ش. (۱۴۰۱). مدل ساختاری نقش واسطه‌ای تنظیم هیجان منفی در رابطه بین طر حواره‌های ناسازگار اولیه باتجربه آشفتگی روان‌شناختی نوجوانان. *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی (فصلنامه)*, ۱۵(۵۷), ۸۳-۱۰۴. <https://doi.org/10.30495/jinev.2021.1924267.2445>
- چنگیزی، ف؛ آموزده، م؛ لیوارجانی، ش و واحدی، ش. (۱۴۰۰). اثربخشی مداخله ذهن‌آگاهی مبتنی بر روایت درمانی گروهی بر بهبود بازده‌های شناختی، در دانش‌آموزان دارای نشانگان افسردگی. *نشریه علمی آموزش و ارزشیابی (فصلنامه)*, <https://doi.org/10.30495/jinev.2021.683360>
- Alfasi, Y. (2019). The grass is always greener on my Friends' profiles: The effect of Facebook social comparison on state self-esteem and depression. *Personality and Individual Differences*, 147, 111-117. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.04.032>
- Alsouki, L., Duval, L., Marteau, C., Haddad, R. E., & Wahl, F. (2023). Dual-sPLS: a family of Dual Sparse Partial Least Squares regressions for feature selection and prediction with tunable sparsity; evaluation on simulated and near-infrared (NIR) data. *arXiv preprint arXiv:2301.07206*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2301.07206>
- Arkenau, R., Bauer, A., Schneider, S., & Vocks, S. (2022). Gender differences in state body satisfaction, affect, and body-related attention patterns towards one's own and a peer's body: an Eye-Tracking Study with Women and Men. In *Cognitive Therapy and Research. Springer Science and Business Media LLC*, 46 (4), 735-746. <https://doi.org/10.1007/s10608-022-10300-5>
- Basile, B., Tenore, K., & Mancini, F. (2019). Early maladaptive schemas in overweight and obesity: A schema mode model. *Heliyon*, 5(9), e02361. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02361>
- Cohen, J. E. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. <https://www.utstat.toronto.edu/~brunner/oldclass/378f16/readings/CohenPower.pdf>

- Costa, I. F. D., Tomaz, M. P., Pessoa, G. D. N., Miranda, H. D. S., & Galdino, M. K. (2020). Early maladaptive schemas and harm avoidance as mediating factors between early life stress and psychiatric symptoms in adults. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 42, 489-495. <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2019-0593>
- Dahill, L., Mitchison, D., Morrison, N. M., Touyz, S., Bussey, K., Trompeter, N., ... & Hay, P. (2021). Prevalence of parental comments on weight/shape/eating amongst sons and daughters in an adolescent sample. *Nutrients*, 13(1), 158. <https://doi.org/10.3390/nu13010158>
- Dehghan Sarvolia, N., & Dehghani, A. (2019). Role of early maladaptive schemas and attachment styles in the prediction of thoughtful rumination in individuals with body dysmorphic disorder. *Journal of Research and Health*, 9(7), 568-574. <http://dx.doi.org/10.32598/JRH.1442.1>
- Forbes, Y., & Donovan, C. (2019). The role of internalised weight stigma and self-compassion in the psychological well-being of overweight and obese women. *Australian Psychologist*, 54(6), 471-482. <https://doi.org/10.1111/ap.12407>
- Haththotuwa, R. N., Wijeyaratne, C. N., & Senarath, U. (2020). Worldwide epidemic of obesity. In *Obesity and obstetrics* (pp. 3-8). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817921-5.00001-1>
- Iturbe, I., Echeburúa, E., & Maiz, E. (2022). The effectiveness of acceptance and commitment therapy upon weight management and psychological well-being of adults with overweight or obesity: A systematic review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 29(3), 837-856. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094396>
- Khazaie, S., & Riahi, M. (2021). A Qualitative Study of Adolescent Body Identity (High School Girls in Boroujerd). *Journal of Applied Sociology*, 32(1), 107-134. <https://doi.org/10.22108/jas.2020.120923.1852>
- Khodabandelo, Y., Fat'h-Abadi, J., Motamed-Yeganeh, N., & Yadollahi, S. (2019). Factor structure and psychometric properties of the multidimensional body-self relations questionnaire (MBSRQ) in female Iranian University students. *Practice in Clinical Psychology*, 7(3), 187-196. <http://dx.doi.org/10.32598/jpcp.7.3.187>
- Khoshini, F., Akbari, M., & Mohammadkhani, S. (2022). The structure relationship of body dysmorphic disorder (BDD) with early maladaptive schema and perceived emotional invalidation: the mediating Role of metacognition, body image and distress tolerance. *Clinical Psychology and Personality*, 19(2), 101-119. <https://doi.org/10.22070/cpap.2021.14109.1067>
- Leppänen, M. H., Lehtimäki, A. V., Roos, E., & Viljakainen, H. (2022). Body mass index, physical activity, and body image in adolescents. *Children*, 9(2), 202. <https://doi.org/10.3390/children9020202>
- Lewis, N. (2020). Experiences of upward social comparison in entertainment contexts: Emotions, state self-esteem, and enjoyment. In *The Social Science Journal*, 58(3), 339-354. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2019.04.011>
- Longhurst, P. (2021). Incorporating positive body image in therapeutic practice: An overview of construct definitions, concepts and theoretical foundations. In *Counselling and Psychotherapy Research Wiley*, 22(2), 257-266. <https://doi.org/10.1002/capr.12494>
- Maes, C., & Vandenbosch, L. (2022). Adolescent girls' Instagram and TikTok use: Examining relations with body image-related constructs over time using random intercept cross-lagged panel models. In *Body Image Elsevier BV*, 41, 453-459. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2022.04.015>
- McComb, S. E., & Mills, J. S. (2021). Young women's body image following upwards comparison to Instagram models: The role of physical appearance perfectionism and cognitive emotion regulation. *Body Image*, 38, 49-62. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2021.03.012>
- Moghadam, F., Ebrahimi Moghadam, H., & Jahangir, P. (2021). The Relationship Between Perfectionism, Early Maladaptive Schemas, Attachment Styles, and Body Image Concern by the Mediating Role of Self-esteem in Cosmetic Surgery Applicants. In *Journal of Client-Centered Nursing Care Negah Scientific Publisher*, 7(1), 27-42. <https://doi.org/10.32598/jccnc.7.1.351.1>
- Nicol, A., Mak, A. S., Murray, K., Walker, I., & Buckmaster, D. (2020). The relationships between early maladaptive schemas and youth mental health: A systematic review. *Cognitive Therapy and Research*, 44, 715-751. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10608-020-10092-6>
- Rounsefell, K., Gibson, S., McLean, S., Blair, M., Molenaar, A., Brennan, L., ... & McCaffrey, T. A. (2020). Social media, body image and food choices in healthy young adults: A mixed methods systematic review. *Nutrition & Dietetics*, 77(1),
- Sarwer, D. B. (2019). Body image, cosmetic surgery, and minimally invasive treatments. *Body Image*, 31, 302-308. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2019.01.009>
- Schmuck, D., Karsay, K., Matthes, J., & Stevic, A. (2019). "Looking Up and Feeling Down". The influence of mobile social networking site use on upward social comparison, self-esteem, and well-being of adult smartphone users. In *Telematics and Informatics Elsevier BV*, 42, 101240. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2019.101240>
- Silva, W. R. D., Barra, J. V., Neves, A. N., Marôco, J., & Campos, J. A. D. B. (2020). Sociocultural pressure: a model of body dissatisfaction for young women. *Cadernos de saude publica*, 36. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00059220>
- Smith, A. R., & Davenport, B. R. (2012). An evaluation of body image assessments in Hispanic college women: The multidimensional Body-Self Relations Questionnaire and the Appearance Schemas Inventory-Revised. *Journal of College Counseling*, 15(3), 198-214. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1882.2012.00016.x>
- Smith, N. R., Zivich, P. N., & Frerichs, L. (2020). Social influences on obesity: Current knowledge, emerging methods, and directions for future research and practice. *Current nutrition reports*, 9, 31-41. 19-40. <https://doi.org/10.1111/1747-0080.12581>
- Staniaszek, K., & Popiel, A. (2019). Development and validation of the Polish experimental short version of the Young Schema Questionnaire (YSQ-ES-PL) for the assessment of early maladaptive schemas. *Roczniki Psychologiczne*, 20(2), 401-427.
- Stojcic, I., Dong, X., & Ren, X. (2020). Body Image and Sociocultural Predictors of Body Image Dissatisfaction in Croatian and Chinese Women. In *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00731>
- Stone, F., Gaiser, Eric M. (1974). The Contingent Value of Responsive and Proactive Market Orientations for New Product Program Performance. *Journal of product innovation management*, Vol. 22, Issue 6, 646-482. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-5885.2005.00144.x>
- Tenenhaus, M., Amato, S., Esposito Vinzi, V. (2004). A global goodness-of-fit index for PLS structural equation modeling, *Proceedings of the XLII SIS Scientific Meeting*, Vol. Contributed Papers, CLEUP, Padova. 739-742. <https://doi.org/10.1016/j.cpsda.2004.03.005>
- Vani, M. F., Pila, E., Willson, E., & Sabiston, C. M. (2020). Body-related embarrassment: The overlooked self-conscious emotion. In *Body Image Elsevier BV*, 32, 14-23. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2019.10.007>
- Wagner, A. F., Butt, M., & Rigby, A. (2020). Internalized weight bias in patients presenting for bariatric surgery. *Eating behaviors*, 39, 101429. <https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2020.101429>
- Young, J. E. (1999). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema- Focused Approach* (3rd ed). Professional Resource.